

Turvallisuus- ja kemikaalivirasto
PL 66
00521 Helsinki
kaivosasiat@tukes.fi

LAUSUNTO

2.6.2016

Dnro 0455 /2016

Asia: Paliskuntain yhdistyksen lausunto kaivospiirihakemuksesta,
kaivosrekisterinumero K8126

Viite: Lausuntopyyntöne 5.4.2016

HANNUKAISEN KAIIVOSPIIRI

Hannukainen Mining Oy suunnittelee Hannukaisen kaivoksen avaamista Kolarin kunnan alueelle. Asia on tullut vireille Northland Mines Oy:n toimesta 22.12.2010. Uusi kaivosyhtiö on toimittanut kaivospiirihakemuksen päivityksen Tukesille 17.12.2015. Tukes on hankkeessa tapahtuneiden muutosten vuoksi aloittanut hakemuksen käsittelyn uudestaan. Kaivoslain (503/1965) mukainen kaivoskivennäisten hyödyntäminen edellyttää kaivosoikeuden perustamista. Se voidaan myöntää kaivospiiritoimituksen jälkeen. Kaivospiiritoimitusta koskeva päätös voidaan tehdä, mikäli kaivospiirihakemus täyttää kaivoslain säätämät edellytykset. Tässä hakemuksessa on kyse kaivospiirin määräämisestä. Hakemus ratkaistaan vanhan kaivoslain mukaisesti ottaen huomioon uuden kaivoslain (621/2011) siirtymäsäännökset. Tukes pyytää Paliskuntain yhdistykseltä lausuntoa toimialaan liittyvistä näkökohdista, jotka on huomioitava hakemusta ratkaistaessa.

Kaivospiirin laajuus tulisi olemaan 2951 ha ja siihen sisältyvät Hannukaisen ja Rautuvaaran alueet mukaan lukien vanhat Hannukaisen kaivostoimintojen alueen ja Rautuvaaran rikastamon ja rikastushiekka-altaan. Hankealueen suurin maanomistaja on valtio, jonka aluetta on 1984 ha.

Hannukaisen kaivospiiri sijoittuu kokonaan Muonion paliskunnan alueelle erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella. Paliskunnan suurin sallittu poromäärä on 6000 ja poronmistajia oli 118 vuonna 2014-15. Kaivosalueella ja sen lähiympäristössä on porojen kesä-, syys- ja talviajan laitumia. Kaivospiirialueen reunalle sijoittuu paliskunnan pääerotusaita, Lamunmaa, jossa käsitellään vuosittain noin 4 000 poroa syksyn ja talven aikana. Rautuvaaran pohjoispuolella on Rautuvaaran poroaitapaikka. Kaivospiirin alue on poronhoidon näkökulmasta erittäin arvokas.

Poronhoitoa turvaava lainsäädäntö

Poronhoitolaki (848/1990) (PHL) on erityislaki, joka tulee ottaa huomioon poronhoito-alueella toimitaessa. Poronhoitolaki turvaa elinkeinon aseman ja säätää poronhoidolle vapaan laidunnusoikeuden, joka on tarkoitettu pysyväksi oikeudeksi: ”Poronhoitoa saadaan tässä laissa säädetyn rajoituksen harjoittaa poronhoitoalueella maan omistus- tai hallinto-oikeudesta riippumatta.” (PHL 3§). Vapaa laidunnusoikeus on edellytys kannattavalle poronhoidolle. Muonion paliskunta sijaitsee erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettulla alueella. Alueella valtion maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle (PHL 2§). Poronhoitolaissa (53 §) säädetään myös, että ”suunnitellessaan valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä, valtion viranomaisen on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajan kanssa.”

Alueella on voimassa Tunturi-Lapin maakuntakaava. Koko kaava-alueita koskeissa yleismääräyksissä todetaan: ”Poronhoidon ja muiden luontaiselinkeinojen alueidenkäytölliset toiminta- ja kehittämisedellytykset on turvattava. Poronhoitoon olennaisesti vaikuttavaa alueiden käyttöä suunniteltaessa on otettava huomioon poronhoidolle tärkeät alueet ja valtion maiden osalta on neuvoteltava asianomaisen paliskunnan edustajien kanssa.” Yleismääräys puuttuu lausuntopyyntö mukana toimitetuista asiakirjoista kaavan kuvauksesta, liite 5. Maankäyttö- ja rakennuslain mukaan (32 §) viranomaisten on suunniteltavaan alueiden käyttöä koskevia toimenpiteitä ja päättäessään niiden toteuttamisesta otettava maakuntakaava huomioon, pyrittävä edistämään kaavan toteuttamista ja katsottava, ettei toimenpiteillä vaikeuteta kaavan toteuttamista.

Kaivoslaki (621/2011) tunnistaa myös poronhoidon ja erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettua alueen. 38 § säättää: ”Lupaviranomaisen tulee erityisellä poronhoitoalueella selvittää yhteistyössä alueella toimivien paliskuntien kanssa luvan mukaisesta toiminnasta aiheutuvat haitat poronhoidolle.” Lisäksi ”Malminetsintälupaa, kaivoslupaa ja kullanhuhdontalupaa ei saa myöntää, jos luvan mukainen toiminta --- 3) aiheuttaisi erityisellä poronhoitoalueella huomattavaa haittaa poronhoidolle. Lupa voidaan kuitenkin myöntää 1 momentissa tarkoitettua esteestä huolimatta, jos este on mahdollista poistaa lupamääräyksin” (50 §). Lisäksi 52 § säättää: Kaivosluvassa on annettava yleisten ja yksityisten etujen turvaamiseksi tarpeelliset määräykset: 1) kaivostoiminnasta aiheutuvien haitallisten vaikutusten välttämiseksi tai rajoittamiseksi sekä ihmisten terveyden ja yleisen turvallisuuden varmistamiseksi;--- 4) poronhoidolle aiheutuvien haittojen vähentämiseksi erityisellä poronhoitoalueella --- .

Poronhoitoon kohdistuvia vaikutuksia ja niiden lieventämistoimia

Hannukaisen kaivos aiheuttaisi paliskunnalle ainakin seuraavia vaikutuksia: 1) vaikutus porolaitumiin (menetykset ja muutokset), 2) vaikutus porojen laiduntamiseen, 3) vaikutus poronhoitotoimintaan 4) vaikutus porotalouden kannattavuuteen, 5) vaikutus poronhoitokulttuuriin, 6) vaikutus turvallisuuteen (onnettomuudet liikenteessä ja kaivosalueella, niin porot kuin poronhoitajat). Lisäksi voi aiheutua ennalta arvaamattomia vaikutuksia.

Paliskunnan alue on poronhoitoon määritelty yhtenäinen kokonaisuus, joka koostuu monimuotoisesta ympäristöstä. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen (RKTL) viimeisimmän talvilaiduninventoinnin mukaan Muonion paliskunnan pinta-alasta on tällä hetkellä 1,9 % muun maankäytön peitossa. Lisäksi on arvioitu, että muu maankäyttö aiheuttaa välillisiä vaikutuksia ainakin 25 % alueelle paliskunnan maasta. Nämä pinta-alamat ovat suurimmat kaikista erityisesti poronhoitoon tarkoitettua alueen paliskunnasta. Kaivoksen rakentaminen entisestään lisää muun maankäytön aiheuttamia suoria ja välillisiä laidunmenetyksiä paliskunnassa. Kaivoksen välittömät suorat vaikutukset kohdistuvat erittäin laajalle, yhteensä jopa noin 30 km² alueelle. Lisäksi aiheutuu vaikutuksia muualle paliskuntaan. RKTL:n porontutkimuksen tutkimusten mukaan paliskunnassa, missä on enemmän infrastruktuuria ja ihmistoimintaa, on myös huonompikuntoiset jäkäläköt. Laitumien pirstoutuessa pienempiin osiin siirtyy laidunnuspaine porojen laidunkierroksen muutosten myötä jäljelle jääville yhtenäisille, rauhallisille laidunalueille, jolloin nämä kuluvat normaalia enemmän. RKTL:n ja Metlan tutkimusten mukaan muu maankäyttö vaikuttaa näin elinkeinon kannattavuuteen mm. kiristyneen ravintotilanteen (mikä vaikuttaa suoraan teuraspainoihin, vasatuottoon ym. poronhoidon kannattavuustekijöihin) ja lisääntyvien ruokintakustannusten myötä. Jos poromäärää joudutaan vähentämään laidunten vähenemisen myötä, merkitsee se elinkeinon menetyksiä etenkin niille poronhoitajille, jotka ovat lähellä tukikelpoista eloporomäärää, sillä nämä henkilöt putoaisivat pois eläinkehittämisen tuen piiristä, jos kaikilta leikattaisiin poroja samassa suhteessa. Elinkeinojen menetykset tulee korvata.

Kaivos tulisi vaikeuttamaan poronhoitotoimintaa. Kaivospiirin alue sijoittuu Muonion paliskunnan Lamunmaan erotusaita-alueen reunalle. Lamunmaan erotusaita on Muonion paliskunnan pääerotusaita, ja siellä käsitellään vuosittain noin 4 000 poroa. Kaivos sijoittuu näin ollen elinkeinon keskeiselle toiminta-alueelle. Kaivostoiminta voi haitata erotusaidan käyttöä. Porojen käsittelyssä käytetään hyväksi niiden luontaista laidunkiertoa: porot käsitellään siellä, mihin ne kerääntyvät tai mitä ne kautta kulkevat tai mihin ne saadaan kuljetettua maaston muotoja hyväksi käyttäen. Kuljetustilanteissa porot kulkevat mieluiten vastatuuleen, jotta ne haistavat ja kuulevat mitä edessä on. Jos aitapaikkaa ei enää pystytä käyttämään, on sen siirtoa mietittävä. Erotusaidan siirtoa on lähes mahdotonta suunnitella etukäteen, sillä oikean paikan valinta riippuu siitä, millaiseksi porojen laidunkierto vuosien saatossa muodostuu. Siihen saakka elinkeinon toiminta alueella on epävarmaa ja työkustannukset voivat olla huomattavasti normaalia suuremmat (suunnittelu ja porojen kuljetusten ym. toiminnan onnistuminen). Lamunmaan erotusaidan kanssa paliskunnan poronhoitotoiminnan tukirankana toimiva laidunkiertoaita jää osittain kaivospiirin alueelle, mikä myös voi vaikeuttaa aidan käyttöä ja aiheuttaa aidan siirtotarvetta.

Kuervitikon avolouhos tulisi olemaan lähellä Lamunmaan pääerotusaitaa ja sen toiminta (louhinta, räjäytykset) todennäköisesti häiritsee erotustoimintaa. Toiminnan porrastamista poronhoitotöiden kanssa tulee harkita. Esimerkiksi räjäytyksistä pidättäytyminen niiden päivien aikana, kun poroja kuljetetaan aitaan ja erotellaan olisi tärkeää, että työt onnistuvat eikä eläimille aiheudu lisästressiä. Mikäli kaivostoiminta estää poronhoidon Lamunmaassa vaikka kaivospiiri pienennetään, tulee kaivosyhtiö määrätä korvaamaan erotusaidan siirto ja muut kulut mitä poronhoidolle aiheutuu.

Kaivospiirin lähialueilla on toinenkin erotusaita Rautuvaaran pohjoispuolella. Myös tämän aidan käyttäminen on jatkossa epävarmaa estevaikutusten ja toiminnan aiheuttaman häiriön vuoksi (poroja kuljetettaessa häiriötön ympäristö välttämätöntä). Estevaikutuksia voidaan vähentää rakentamalla siltoja, ja luiskia ja laittamalla putkia ja kuljettimia maan alle tai ilmaan. Näistä toimista on keskusteltu YVA-menettelyn aikana ja viranomaisten tulee varmistaa, että niitä toteutetaan. Työkustannusten nousua voidaan kompensoida rahallisesti.

Rautuvaaran alueella oleskelee tällä hetkellä poroja räkkäsuojassa keskikesällä. Niitä on viety siitä Rautuvaaran erotusaitaan kesämerkintää varten. Kun alueelle ei enää pääse, on epävarmaa, mihin porot siirtyvät räkkäaikana. Voi olla, että ne kulkevat jopa naapuripaliskuntiin. Paliskunta voi tarvita tämän alueen poroille uuden kesämerkintäaidan.

Kaivostoiminnan sekä kuljetusten aiheuttama pöly voi vaikuttaa porojen ravintokasveihin aiheuttaen muutoksia laiumiin. Mikäli pöly sisältää raskasmetalleja, vaikuttaa se haitallisesti jäkälän kasvuun niin, että ne lopulta kuolevat (vrt. Venäjän Nikkelin vaikutukset ympäristöön, joka näkyy RKTL:n mallinusten mukaan Itä-Inarin jäkäläkoilla saakka). Muonion paliskunnan poromiesten mukaan Partekin kaivoksen aikana pölyn vaikutus näkyi kaivoksen ympärillä noin 10 km säteellä kasvillisuusmuutoksina (jäkälä hävisi) sekä lumen sulamisena niin, että alueella ei voinut ajaa kelkalla. Pölyämistä voi estää esim. päällysteillä.

YVA-menettelyn aikana sekä Suomen Muonion paliskunnan, että Ruotsin Muonio samebyn poronhoitajat ovat nostaneet esiin huolen porojen laidunkiertojen häiriintymisestä ja porojen kulkemisesta rajan yli. Samoin porojen kulkeminen naapuripaliskuntiin, kuten etelässä sijaitsevaan Kolarin paliskuntaan, on mahdollista. Porojen kuljettaminen omille alueille aiheuttaa kustannuksia paliskunnille ja voi olla vaikeaa. Muonio Sameby ja Kolarin paliskunta ovat vaatineet kaivosyhtiötä rakentamaan raja-aitoja alueille.

Rikasteen kuljettaminen junalla vientisatamaan tulee todennäköisesti merkittävästi lisäämään porojen liikennevahinkoja rautatiellä. Nämä vaikutukset kohdistuvat myös Muonion eteläpuolisiin paliskuntiin: Kolarin, Orajärveen ja Lohijärveen sekä muihinkin, mikäli vientisatama on muu kuin Kemi. Kolarin paliskunnan Koivumaan tokkakunta on erityisesti esittänyt huolensa liikennevahinkojen kasvamisesta alueellaan junaliikenteen lisääntyessä. Tokkakunnan porojen laitumet rajoittuvat junarataan ja poroja on rata-alueella etenkin räkkäaikana. Junaliikenteen vahingot korvataan VR:n kautta, mutta korvaus ei kata siitoseläinten tuoton menetystä (menee 3 vuotta ennen kuin tilalle jätetty vasa tuottaa vasa), eikä junaliikenteessä liikennevahinkoarviomiesten kuluja. Porovahinkoja junaradalla tulee vähentää aktiivisesti kullekin alueelle sopivin keinoin (esim. aitaaminen). Jos radanpitäjä vaatii kaivosyhtiötä kustantamaan lieventämiskeinot, tulee niin toimia.

Vahinkoja tulee tapahtumaan myös kaivosalueella, sillä etenkin hirvasporot tyypillisesti hakeutuvat kesällä räkkäaikana avoimille, tuulisille paikoille räkkäsuojaan. Hirvaita on hukkunut kaivoksilla rikastushiekka-altaisiin. Eläimille vaaralliset alueet (esim. rikastushiekka-altaat, teollisuusalue, louhokset) tulee aidata, ja säännöllisesti varmistaa aidan kunto. Aitaan tulee suunnitella porttijärjestelmä, joka estää porojen pääsyn alueelle. Myös kaivosalueen ulkopuolisia räkkäsuojapaikkoja (räkkäsuojaladot eli liemut) kannattaisi rakentaa houkuttelemaan eläimiä. Kaivostoiminnan vuoksi kuolleet ja vahingoittuneet porot tulee korvata paliskunnalle esim. riistavahinkolain vahingonkorvausten mukaisesti.

Kaivospiirin koko

Kaivospiiriä on haettu 2951 ha alueelle. Edelliseen kaivospiirihakemukseen nähden kaivospiiriä on pienennetty niin, ettei se enää ulotu Lamunmaan erotusaidan alueelle. Kaivospiirille on sijoitettu kaivoksen vaatimia toimintoja. Hannukaisen puolella kaivospiirin länsiosa on merkitty hakemuksen karttaan kaivospiiriksi, vaikka sinne ei ole osoitettu suunnitelmassa mitään toimintaa. Se on huomattavasti laajempi kuin poroaidalla aidatuksi suunniteltu alue. Kaivospiiri on tällaisenaan tarpeettoman suuri ja sovellettavan kaivoslain vastainen (503/1965, 22 §). Kaivospiirin raja tulee Hannukaisen länsipuolella siirtää karttoihin (liite 3) merkittyyn kaivosalueen aitaan. Tällöin Lamunmaan erotusaita-alueen ja kaivospiirin välille jäisi enemmän tilaa. Myös Lamunmaan ja Rautuvaaran erotusaidoille menevät tiet jäävät kaivospiirirajauksen sisälle. Poronhoitajien kulku erotusaidoille tulee turvata.

Kaivoksen pohjoispuolella poroaita on vastaavasti piirretty kaivospiirin rajan pohjoispuolelle jopa satojen metrien etäisyydelle kaivospiiristä. Aita tulee suunnitella suunnilleen kaivospiirin rajalle (toki ottaen maasto huomioon), mihin kaivoksen vaaralliset toiminnot päättyvät. Tarpeettomia alueita ei saa kaivospiirirajauksella tai aidalla varata kaivostoiminnalle. Kaivostoiminta tulee suunnitella mahdollisimman tiiviille alueelle, jotta porolaidunten väheneminen olisi mahdollisimman pientä. Malminetsintäalueet ovat eri asia ja kaivospiirin laajentaminen myöhemmin on mahdollista, mikäli tarvetta on. Kaavakartalle räjähdysaineiden vuoksi piirretty suoja-alueen raja (Seveso-alue/vyöhyke) ei vaadi alueen merkitsemistä kaivospiiriksi, vaan kyse on nk. konsultointivyöhykkeestä.

Huomattava haitta poronhoidolle

Edellä on lueteltu kaivostoiminnasta poronhoidolle aiheutuvia haittoja. Paliskuntain yhdistys ja Muonion paliskunta katsovat, että kaivostoiminta aiheuttaisi edelleen huomattavaa haittaa paliskunnan poronhoidolle (PHL 2 §, Kaivoslain 38 §) ja tulee nähdä kaivoslain (621/2011) 38 § mukaisena esteenä kaivospiirin myöntämiselle.

Yleisten ja yksityisten etujen turvaamiseksi tarpeelliset määräykset

Hannukaisen kaivoksen toiminta aiheuttaa haittaa ja vahinkoja Muonion paliskunnan poronhoidolle. Kaivosviranomaisen tulee varmistaa, että toimet niiden estämiseksi ja vähentämiseksi ovat riittäviä.

Yksilöidyt vaatimukset:

- 1) **Kaivosviranomaisen tulee ennen määräysten antamista järjestää neuvottelut asianosaisen paliskunnan kanssa (PHL 53 §)**
Hannukaisen kaivos sijaitsee valtion mailla. Kaivostoiminta on poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavaa toimintaa. Annettavilla määräyksillä voidaan vähentää kaivostoiminnan aiheuttamia haittoja paliskunnalle. Näin ollen Tukesin tulee valtion viranomaisena neuvotella asianomaisen paliskunnan edustajan kanssa antaessaan määräyksiä yleisten ja yksityisten etujen turvaamiseksi. Ensimmäinen neuvottelu on käyty toukokuussa 2016, ja toinen sovittu syksyille 2016. Neuvottelut tulee käydä aina kun määräyksiä tarkistetaan.
- 2) **Kaivospiirin rajaaminen ja aitaaminen**
Kaivopiiriä ei saa määrätä tarpeettoman suurena. Kaivosyhtiön tulee taata paitsi ihmisten, myös porojen ja muiden eläinten turvallisuus alueella. Kaivosalueelle tulee todennäköisesti keski-kesällä kulkemaan poroja räkkäsuojaan. Porot ovat vaarassa kaivosalueella: jyrkät louhokset ovat vaaranpaikkoja, rikastushiekka-altaiden vesi tuskin on turvallista juoda ja alueella voi olla teräviä louhikoita ja lippusiimoja, jotka voivat tarttua porojen sarviin. Poro voi hirttyä lippusiimaan tai jäädä siitä kiinni, jolloin edessä on hidaskuolema. **Kaivos aiheuttaa paliskunnalle lisätyötä sekä poronhoitajille huolta porojensa turvallisuudesta. Porojen turvallisuuden parantamiseksi kaivoksen ympärille tulee tehdä pitävä aita ja rakennettava siihen poroja ohjaavia ja pyydystäviä nieluja sekä ympäristöön muita poroja räkkäaikaan houkuttelevia räkkäsuojapaikkoja.** Poromiesten tulo ajamaan poroja alueelta pois kelkoilla/mönkijöillä tulee sallia.
- 3) **Kuervitikon louhoksen töiden ajoitus**
Lamunmaan erotusaitaa lähinnä olevalla Kuervitikon louhoksella tapahtuva toiminta aiheuttaa todennäköisesti haittaa poronhoitotöille. Räjähdyksen ym. melua ja hajuja aiheuttavien töiden ajoitus niin, että ne aiheuttavat mahdollisimman vähän haittaa poronhoitotöille olisi tärkeää. Kyse on korkeintaan muutamasta viikosta syksyllä/alkutalvella.
- 4) **Kaivoksesta aiheutuvien muiden haittojen kompensoiminen**
Kaivos aiheuttaa paliskunnalle vahinkoja, lisätöitä ja haittoja, jotka ulottuvat laajemmalle kuin pelkän kaivopiirin alueelle. Näitä ovat laidunmenetykset, porojen laidunnuksen ja poronhoitotöiden muutokset sekä pölyn vaikutukset. **Kaivosyhtiö tulee määrätä solmimaan sopimus Muonion paliskunnan kanssa toiminnan aiheuttamien kaikkien vahinkojen ja haittojen minimoimisesta ja kompensoimisesta. Sopimus tulee tehdä koko kaivoksen toiminta-ajalle.**
- 5) **Lupamääräykset tulee tarkastaa määräajoin – tarkastaminen edellyttää poronhoitoon kohdistuvien vaikutusten seuranta**
Tukesin tulee tarkastaa kaivosluvan yleisten ja yksityisten etujen turvaamiseen liittyvät määräykset tietyin väliajoin. Poronhoitoon kohdistuvia vaikutuksia tulee seurata systemaattisesti, jotta lupamääräysten tarkastaminen perustuisi kaivostoiminnan aiheuttamiin todellisiin vaikutuksiin. **Kaivosyhtiö tulee määrätä järjestämään seuranta.** Seuranta varten voi perustaa esimerkiksi

vuosittain ja tarpeen mukaan useamminkin kokoontuva yhteistyöryhmän, joka koostuu poronhoitajien ja kaivosyhtiön edustajista. Seurannasta voi myös teettää erillisen raportin ulkopuolisen arvioijan toimesta. Kaivosyhtiö on hankkinut paliskunnille porojen GPS-pantoja seurantaan varten. Poroihin ja poronhoitoon kohdistuvan seurannan lisäksi tulisi seurantaohjelmassa tutkia myös ympäristöön kohdistuvia vaikutuksia poronhoidon näkökulmasta. Näitä ovat esimerkiksi pölyn ja jätevesien vaikutukset poron ravintokasveihin ja juomaveteen (raskasmetallit ym. haitalliset aineet). Seurannan pelisääntöjen sopiminen tulee sisällyttää yhtiön ja paliskunnan väliin sopimukseen. Seurannassa ilmenevät vaikutukset tulee pyrkiä lieventämään ja kompensoida.

Lupamääräyksiä tulee tarkistaa seuraavan kerran ennen kaivostoiminnan aloittamista. Tällöin kaivostoiminta on rakenteilla ja vaikutuksia poronhoidolle on nähtävissä. Tarkistamisen yhteydessä tulee neuvotella asianosaisten paliskuntien kanssa.

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Anne Ollila
toiminnanjohtaja

ma/ao